

Türkan Etibar qızı Əliyeva,
Azərbaycan Dillər Universitetinin müəllimi
[https://orcid id: 0009-0004-2176-4365](https://orcid.id/0009-0004-2176-4365)
E-mail: Aliyevaturkan11@gmail.com
[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(4\).134-139](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(4).134-139)

ÇOXDİLLİLİYİN FORMALAŞMASINDA İNGİLİS DİLİNİN TƏDRİS METODLARININ SƏMƏRƏLİLİYİ

Türkan Etibar Aliyeva,
lecturer at Azerbaijani University of Languages

THE EFFECTIVENESS OF ENGLISH LANGUAGE TEACHING METHODS IN THE FORMATION OF MULTILINGUALISM

Тюркан Этрибар кызы Алиева,
преподаватель Азербайджанского университета языков

ЭФФЕКТИВНОСТЬ МЕТОДОВ ПРЕПОДАВАНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ФОРМИРОВАНИИ МНОГОЯЗЫЧИЯ

Xülasə. Bu məqalədə müasir çoxdillli və mədəni müxtəlif siniflərdə ingilis dili tədrisinin səmərəliliyi üçün ənənəvi metodların kifayət etmədiyi, metodoloji çeviklik, pedaqoji empatiya və mədəniyyətlərarası kompetensiyanın vacibliyi vurğulanır. Fərqləndirilmiş tədris, kommunikativ yanaşma, texnologiyanın inteqrasiyası və “scaffolding” strategiyalarının sinerjisi uğurlu nəticələrin əldə olunmasına şərait yaradır. Nəticə olaraq, müəllimlərin adaptiv və inklüziv yanaşmalara əsaslanan hazırlığı çoxdillli siniflərdə tədrisin keyfiyyətini müəyyən edən əsas amildir.

Açar sözlər: *çoxdilllilik, fərqləndirilmiş tədris, pilləli öyrənmə, mədəniyyətlərarası kommunikasiya, texnologiya əsaslı tədris, çoxdillli siniflərdə metodoloji yanaşmalar*

Abstract. This article emphasizes that traditional methods alone are insufficient for effective English language teaching in modern multilingual and culturally diverse classrooms. The synergy of differentiated instruction, communicative approaches, technology integration, and scaffolding strategies creates favorable conditions for successful outcomes. As a result, teachers' preparation based on adaptive and inclusive approaches is identified as a key factor in ensuring the quality of instruction in multilingual settings.

Keywords: *multilingualism, differentiated instruction, scaffolding, intercultural communication, technology-based teaching, methodological approaches in multilingual classrooms*

Аннотация. В данной статье подчёркивается, что традиционные методы преподавания недостаточны для эффективного обучения английскому языку в современных многоязычных и культурно разнообразных классах. Успешные результаты достигаются за счёт синергии дифференцированного обучения, коммуникативного подхода, интеграции технологий и стратегий «scaffolding» (поэтапного обучения). В результате подготовка учителей на основе адаптивных и инклюзивных подходов рассматривается как ключевой фактор повышения качества преподавания в многоязычной среде.

Ключевые слова: *многоязычие, дифференцированное обучение, поэтапное обучение (scaffolding), межкультурная коммуникация, обучение с использованием технологий, методологические подходы в многоязычных классах*

Müasir dövrdə qloballaşmanın və miqrasiyanın təsiri ilə təhsil mühitində çoxdillilik fenomeni getdikcə aktuallaşır. Xüsusilə də ingilis dilinin beynəlxalq kommunikasiya vasitəsi kimi

qəbul olunması, bu dili öyrənən öyrəncilərin dil və mədəni müxtəlifliyini artırmışdır. Belə bir kontekstdə ingilis dilinin tədrisi çoxdillli siniflərdə yeni metodoloji yanaşmaların tətbiqini zəruri

edir. Bu tədris mühitlərində dil öyrənənlər fərqli ana dillərə və mədəniyyətlərə mənsub olduqlarından, ənənəvi tədris modelləri əksər hallarda yetərli olmur. Nəticə etibarilə, müəllimlər çoxdilli siniflərdə uğurlu dil öyrənməni təmin etmək üçün innovativ və tələbəyənlü strategiyalar tətbiq etməlidirlər.

Ədəbiyyatda bu istiqamətdə aparılan araşdırmalar göstərir ki, fərqləndirilmiş tədris (Tomlinson, 2014), kommunikativ dil tədrisi (Littlewood, 2004), kod dəyişdirmə strategiyaları (Creese & Blackledge, 2010), texnoloji vasitələrin istifadəsi (Stockwell, 2012), mədəniyyətlərarası yanaşmalar (Gay, 2010) və əməkdaşlığa əsaslanan öyrənmə metodları (Johnson & Johnson, 1999) çoxdilli siniflərdə ingilis dili tədrisinin səmərəliliyini artırmaqda mühüm rol oynayır [12, 7, 1, 11, 3]. Kod dəyişdirmə (ing. code-switching) çoxdilli fərdlərin və ya dil öyrənənlərin kommunikasiya zamanı iki və ya daha çox dili bir-biri ilə növbəli şəkildə istifadəsi fenomenidir. Bu strategiya sinif kontekstində xüsusilə çoxdilli və ya ikidilli tədris mühitlərində didaktik məqsədlərlə istifadə olunduqda, həm dilin öyrənilməsinə, həm də məzmunun mənimsənilməsinə əhəmiyyətli dərəcədə dəstək olur. Creese və Blackledge (2010) kod dəyişdirməni yalnız bir ünsiyyət vasitəsi kimi deyil, həm də mədəni, sosial və pedaqoji bir strategiya kimi dəyərləndirirlər. Onların tədqiqatlarında göstərilir ki, kod dəyişdirmə müəllim və şagird arasında anlamanın dəqiqləşdirilməsi, məzmunun aydınlaşdırılması və şəxsiyyətin təsdiqi məqsədilə istifadə olunur [1].

Kod dəyişdirmə strategiyası xüsusilə dil səviyyələri fərqli olan şagirdlərin tədris prosesinə bərabər şəkildə qoşulmasını təmin etmək, metaforik və terminoloji çətinlikləri aradan qaldırmaq, təlimə marağı artırmaq və emosional rahatlıq yaratmaq məqsədilə səmərəli vasitə kimi çıxış edir. Bu yanaşma anadili və öyrənilən dil arasında müvəqqəti körpü rolunu oynayaraq, şagirdin akademik dilə mərhələli və məqsədyönlü şəkildə inteqrasiyasına şərait yaradır. Fərqləndirilmiş tədris öyrəncilərin fərdi ehtiyaclarına və dil səviyyələrinə uyğun tədris materiallarının hazırlanmasını nəzərdə tutur. Kommunikativ dil tədrisi dil öyrənənləri dilin gündəlik və real həyat kontekstlərində istifadəsinə təşviq edərək praktiki dil bacarıqlarını inkişaf etdirir. Kod dəyişdirmə isə anadildən dəstəkləyici vasitə kimi istifadə edilərək an-

lamanı gücləndirir və mərhələli şəkildə tam dil immersiyasına keçidi asanlaşdırır.

Bununla yanaşı, rəqəmsal texnologiyaların tədris prosesinə inteqrasiyası fərdiləşdirilmiş və interaktiv öyrənməni təşviq edir. Mədəniyyətlərarası pedaqogika isə tələbələrin mədəni kimliyinə hörmətlə yanaşaraq inklüziv və motivasiyaedici tədris mühiti formalaşdırır. Eyni zamanda, qrup işi, bərabərhüquqlu öyrənmə və sinif daxili əməkdaşlıq kimi strategiyalar tələbələr arasında sosial qarşılıqlı əlaqəni gücləndirərək dil bacarıqlarının formalaşmasına dəstək olur. Tədris prosesində psixoloji təhlükəsizlik və emosional dəstək mühüm əhəmiyyət daşıyır; bu cür mühitlər şagirdlərin özünüifadə bacarıqlarını artırmaqla yanaşı, öyrənməyə qarşı müsbət münasibət yaradır.

Qloballaşmanın sürətlənməsi və transsərhəd mobilliyin artması nəticəsində dünyada dil müxtəlifliyi ilə xarakterizə olunan təhsil mühitlərinin sayı sürətlə artır. Bu proses təhsil sisteminə birbaşa təsir göstərərək, fərqli ana dillərə mənsub olan öyrəncilərin tədris dili həmin ölkənin rəsmi dili olan məktəblərdə təhsil almasını zəruri edir. Belə tədris mühitlərində effektiv ingilis dili tədrisinin əhəmiyyəti daha da aktuallaşır, çünki bu, həm şagirdlərin akademik uğuru, həm də onların sosial inteqrasiyası baxımından vacib amildir [4, s. 62].

Dil biliklərinin artırılması yalnız fərdi inkişaf üçün deyil, eyni zamanda etniklərarası dialoqun möhkəmləndirilməsi, qarşılıqlı anlaşmanın təşviqi, sosial-iqtisadi sabitliyin təmin olunması və savadlılıq səviyyəsinin yüksəldilməsi baxımından da xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Bu səbəbdən, interkultural kommunikasiya üçün innovativ strategiyaların inkişaf etdirilməsi və çoxdilli siniflərdə tətbiqi günümüzdə zəruri bir tələbə çevrilmişdir. Məktəb auditoriyalarında müşahidə olunan mədəni və dil müxtəlifliyi müəllimlərdən fərqli kommunikasiya strategiyalarından istifadə etməyi və bütün şagirdlərin öyrənmə ehtiyaclarını qarşılamağı tələb edir. Etnik və dil müxtəlifliyi olan siniflərdə effektiv ünsiyyət və qarşılıqlı anlaşma mühitinin formalaşdırılması üçün bütün pedaqoji vasitələrdən istifadə olunması vacibdir.

Tədqiqatlar göstərir ki, tədris dili üzrə kifayət qədər anlayışa malik olmayan şagirdlərin akademik nailiyyətləri risk altında olur [8]. Bu isə o deməkdir ki, tədris dili kimi ingilis dilinin

istifadə olunduğu siniflərdə şagirdlərin həmin dildə məktəb tapşırıqlarını mənimsəməsi və tətbiq etməsi bu sahədə iştirak edən ölkələrin qarşısında duran əsas vəzifələrdən biridir [15,]. Təəssüf ki, müəllimlərin çoxdilli və mədəni müxtəlifliklə xarakterizə olunan siniflərdə effektiv ünsiyyət qurmaq bacarığı hələ də pedaqoji fəaliyyətin adi və ümumi bir tərkib hissəsi kimi qiymətləndirilməkdə çətinlik çəkir.

Sosioloji və antropoloji baxımdan şəhərlərdə əhali sıxlığının artması, yaşayış və məskunlaşma imkanları, iş yerlərinin mövcudluğu, biznes və əyləncə sektorlarının inkişafı kimi cazibə faktorları ilə əlaqələndirilir. Bu isə çoxdilli təhsil mühitlərinin yaranmasının obyektiv və sosial əsaslarının mövcud olduğunu göstərir [8, 9, 15].

İngilis dili bu gün beynəlxalq ünsiyyət vasitəsi kimi qəbul olunur və bir çox ölkələrdə ikinci və ya xarici dil kimi öyrədilir. Onun global əhəmiyyəti təkcə kommunikativ bacarıqları artırmaqla məhdudlaşmır, həm də fərdlərə təhsil, məşğulluq və sosial integrasiya sahələrində geniş imkanlar təqdim edir [6, 2, 15]. Belə bir kontekstdə, çoxdilli siniflərdə ingilis dilinin tədrisi, həm çətinliklər, həm də tədris baxımından unikal imkanlar yaradır.

Ənənəvi dil tədrisində tətbiq olunan metodlar, əsasən eyni dil və təhsil fonuna malik şagirdlərə yönəlmişdir. Məsələn, ana dili ingilis dili olan şagirdlərə qrammatikanın tədrisi adətən konkret strukturların təqdim olunması, praktiki tapşırıqlar və son olaraq yaradıcı yazı tapşırıqları vasitəsilə həyata keçirilir. Lakin çoxdilli siniflərdə bu model hər zaman effektiv olmur, çünki burada tələbələr təkcə müxtəlif dillərə deyil, eyni zamanda fərqli tədris metodlarına və təhsil ənənələrinə də malikdirlər. Bəzi şagirdlər üçün əzbərləmə əsaslı tədris daha tanış və effektiv hesab olunur. Belə hallar müəllimləri daha çevik və adaptiv tədris strategiyalarına yönəldir.

Bu kontekstdə “pilləli öyrənmə” və ya “dəstəkləyici tədris” (scaffolding) nəzəriyyəsi xüsusilə əhəmiyyətli hesab olunur [8]. Bu yanaşma çərçivəsində müəllimlər yeni məlumatların təqdimatını mərhələli şəkildə təşkil edərək, şagirdlərin əvvəlki bilikləri üzərində yeni strukturların mənimsənilməsinə imkan yaradırlar. Pilləli öyrənmə strategiyalarının şagirdlərin alışdıqları metodlarla (məsələn, əzbərləmə və modelləşdirilmiş nümunələrlə öyrənmə) birgə tətbiqi qrammatikanın daha effektiv öyrədilməsinə səbəb olur.

Bu, pedaqoji məzmun biliyi çərçivəsində müəllimin həm fənn üzrə bilikləri, həm də öyrətmə bacarıqları arasında balans yaratmasını tələb edir [6].

1. Fərqləndirilmiş tədris yanaşması

Fərqləndirilmiş tədris (Differentiated Instruction) müasir pedaqoji yanaşmalardan biri olaraq, sinifdəki şagirdlərin fərdi ehtiyaclarına uyğun tədris strategiyalarının formalaşdırılmasını nəzərdə tutur. Bu yanaşmanın əsas fəlsəfəsi ondan ibarətdir ki, bütün şagirdlər eyni yolla və tempdə öyrənmir; buna görə də tədris prosesi məzmun, proses və nəticə baxımından fərdiləşdirilməlidir [13].

Fərqləndirilmiş tədris modeli şagirdlərin hazırkı bilik səviyyələri, maraqları və öyrənmə üsulları nəzərə alınmaqla, onların potensialına uyğun öyrənmə mühiti yaradır. Beləliklə, müəllimlər bütün şagirdlərə uğur qazanmaq imkanı vermək üçün müxtəlif tədris vasitələrindən və resurslardan istifadə edirlər. Bu yanaşma, xüsusilə çoxdilli siniflərdə daha funksional hesab olunur, çünki şagirdlər arasında dil bacarıqları, öyrənmə təcrübəsi və mədəni fərqlər çox böyük fərqlilik göstərə bilər.

Fərqləndirilmiş tədris strategiyalarına aşağıdakılar aid edilə bilər:

1. *Məzmunun fərdiləşdirilməsi* – Tədris materialları şagirdlərin dil səviyyəsinə uyğunlaşdırılır;

2. *Prosessual fərqləndirmə* – Tapşırıqların icra yolları müxtəlif təqdim olunur;

3. *Materialın fərdiləşdirilməsi* – Şagirdlər bilik və bacarıqlarını müxtəlif yollarla ifadə etməyə təşviq olunurlar.

Bu strategiya ingilis dili kimi xarici bir dilin tədrisində xüsusi əhəmiyyət daşıyır, çünki bu yanaşma hər bir şagirdin öyrənmə imkanlarını maksimum dərəcədə reallaşdırmağa yönəlmişdir.

2. Müəllim Dəstəyi və Tədris Resurslarının Rolu

Çoxdilli siniflərdə uğurlu tədris prosesi təkcə pedaqoji strategiyaların seçilməsi ilə deyil, həm də müəllimlərin davamlı peşəkar inkişafı və metodik dəstəklə təmin olunması ilə sıx bağlıdır. Təcrübələr göstərir ki, tədris dili ilə bağlı ardıcıl və məqsədyönlü diqqət göstərilməyən tədris mühitlərində şagirdlərin akademik uğurları ciddi şəkildə zəifləyə bilər [13].

Monodilli məzmunun interaktiv danışq fəaliyyətinə çevrilməsi prosesi “mövzunun didaktik transpozisiyası” adlanan nəzəri çərçivə-

nin mərkəzində dayanır [10]. Bu yanaşma müəllimdən yalnız söz ehtiyatını təqdim etmək deyil, həmçinin akademik məzmunu şagirdlərə dil baxımından uyğunlaşdırmaq üçün müəyyən əqli çevrilmələr tələb edir. İngilis dilini yeni öyrənənlər üçün effektiv tədris strategiyası yalnız leksik vahidlərin deyil, həm də funksional dil bacarıqlarının – müqayisə aparmaq, fikir bildirmək, problem qeyd etmək və s. – açıq şəkildə öyrədilməsini tələb edir.

Hal-hazırda bir çox çoxdilli uşaqlar ingilisdilli ölkələrdə monodilli pedaqogika çərçivəsində tədris alırlar. Bu yanaşma həmin şagirdlərin hələ kifayət qədər dil bacarıqları əldə etmədiyi şəraitdə tədris məzmununa məhdud çıxış imkanları ilə nəticələnmə bilər. Bu problem kontekstində, şagirdlərin dil repertuarına və mədəni kimliyinə əsaslanan, onu tanıyan və inkişaf etdirən tədris formalarına ehtiyac getdikcə daha çox vurğulanır.

Bu aspektdən, iki və çoxdilli kurikulumların hazırlanmasında dil dəstəyi şagirdlərin təqdim olunan dərs materialı ilə əlaqə qurmasına yardım etmək məqsədi daşıyır. Burada məqsəd kurikulumun sadələşdirilməsi deyil, əksinə, akademik məzmunun mənimsənilməsini asanlaşdırmaq üçün əlavə dil resurslarının və strategiyalarının tətbiqidir. Dil dəstəyi dedikdə yalnız sözlərin asanlaşdırılması deyil, həm də şagirdlərin akademik diskursda iştirakına imkan verən strategiyaların yaradılması nəzərdə tutulur.

Müasir cəmiyyətin sosial mürəkkəbliyi məktəb sistemləri qarşısında yeni çağırışlar yaratmışdır. Tədris və öyrənmə proseslərinin təşkili zamanı multikultural və çoxdilli reallıqlar, habelə fərqliliklərin tanınması və inklüziv məqsədlərin nəzərə alınması zəruridir. Multidilli və mədəni müxtəlifliyi olan siniflərdə dil tədrisi yalnız didaktik baxımdan deyil, həm də sosial və emosional ölçülər baxımından əlavə çətinliklər yaradır.

Inklüziv tədris yanaşmaları yalnız fərdi öyrənmə fərqlərinə cavab vermək deyil, həm də bütün şagirdlərin şəxsiyyətinin və mənlilik dəyərlərinin tanınması ilə bağlı emosional mühitin yaradılmasını nəzərdə tutur [10]. Emosional rifah təhsil mühitində əsas komponentlərdən biridir. Şagirdin məktəbdə qarşılaşdığı münasibət, uğur və uğursuzluqla bağlı sosial qənaətlər, habelə tədris strategiyalarına qoşulması onun emosional vəziyyətini və tədris motivasiyasını birba-

şa təsir edə bilər. Sosial qarşılıqlı əlaqə və dialoq əsaslı didaktik münasibətlər sinifdə pozitiv emosional mühitin yaranmasına xidmət edir. Belə bir iqlim şagirdin özünə və başqalarına olan münasibətini möhkəmləndirir, özünəinamı artırır və öyrənməyə motivasiya yaradır. Üstəlik, aşağı intensivlikli neqativ emosiyalar (narahatlıq, tərəddüd və s.) müəyyən hallarda diqqət və səy səviyyəsini artırmaqla tədris prosesinə fayda verə bilər [14].

Tədris prosesində emosional faktorların nəzərə alınması inklüziv, motivasiya və kognitiv inkişaf arasında qarşılıqlı əlaqənin gücləndirilməsinə şərait yaradır. Tədris mühitində yaradılan pozitiv emosional çərçivə şagirdlərin akademik nəticələrinə bilavasitə təsir göstərir. Beləliklə, dil öyrənməsində sosial və emosional dəstək, xüsusilə çoxdilli və mədəni cəhətdən müxtəlif siniflərdə uğurlu tədrisin ayrılmaz hissəsinə çevrilir [16].

Təhlillər nəticəsində məlum olmuşdur ki, çoxdilli siniflərdə ingilis dili tədrisi müəllimlər üçün xüsusi peşəkar hazırlıq və çevik metodoloji yanaşma tələb edir. Çoxdilli tədris mühiti, müəllimlər üçün həm didaktik, həm də sosial-emosional baxımdan bir sıra çağırışlar doğurur və bu sahəyə dair mövcud tədqiqatların və akademik mənbələrin hələ də məhdud olduğu qeyd olunur [8].

Tədrisin səmərəliliyinin artması üçün aşağıdakı amillər əsas rol oynayır: müəllimin peşəkar hazırlığının yüksək olması, şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərini yaxşı tanıması və bu xüsusiyyətlərə uyğun olaraq dərs prosesini planlaması. Belə dərs mühitlərində tətbiq edilən metod və strategiyalar təlim prosesinin uğurlu təşkilinə əhəmiyyətli töhfə verir.

A. Omeri (2014) tərəfindən aparılmış tədqiqatda vurğulanır ki, müəllimlər şagirdlərin fərqli dil və mədəni mənsubiyyətlərini nəzərə alaraq təlim planlarını qurmaqda ciddi çətinliklərlə üzləşirlər və bu, onların iş yükünü gündəngünə artırır. Bu səbəbdən, müəllimlərin çoxmədəniyyətli və çoxdilli sinif mühitlərinə dair strategiyalarla tanış olması və onları dərs prosesində tətbiq edə bilməsi vacibdir.[8]

Tədqiqatlar nəticəsində müəllimlər üçün praktik bələdçi xarakteri daşıyan strategiyalar aşağıdakı kimi ümumiləşdirilə bilər:

- Müəllim-şagird qarşılıqlı əlaqəsini artıraraq bütün şagirdlərlə əlaqə qurmaq və münasibət yaratmaq;

- Mədəniyyətlərarası ünsiyyət bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi və şagirdlərə emosional yaxınlıq göstərilməsi;

- Ortaq ana dilin mövcud olmadığı vəziyyətlərdə ünsiyyət baryerlərinin tanınması və aradan qaldırılması üçün alternativ üsullardan istifadə;

- Şifahi nitqə üstünlük verməklə şagirdlərin danışq bacarıqlarını stimullaşdırmaq;

- Şagird maraqlarına uyğun, motivasiyaedici və interaktiv fəaliyyətlər təşkil etmək;

Tədris zamanı, xüsusilə başlanğıc səviyyəsində öyrənməyə kifayət qədər vaxt ayırmaq və tədris prosesində vizual dəstək vasitələrindən (yazılı əsas fikirlər, ana dilə tərcümə olunmuş cümlələr) istifadə etmək.

Bu strategiyaların tətbiqi həm dil öyrənməsinin keyfiyyətini artırır, həm də şagirdlərin sinifdə özlərini rahat və dəyərli hiss etmələrinə şərait yaradır. Eyni zamanda, qeyd olunmalıdır ki, bu cür strategiyalar yalnız müəyyən şagird qrupları üçün deyil, bütün şagirdlər üçün inklüziv və balanslı tədris mühitinin yaradılmasına xidmət edir.

Bununla belə, bu sahədə təkcə müəllimlərin üzərinə düşən məsuliyyətlə məhdudlaşmaq olmaz. Belə ki, müəllim hazırlığı proqramlarının yenidən qurulması vacibdir. Müasir pedaqoji proqramlar müəllimləri yalnız fənn bilikləri ilə təmin etməməli, həm də onların çoxdilli və çoxmədəniyyətli siniflərdə təlimə hazırlığını təmin etməlidir. 2014-cü ildə aparılan araşdırmalarda qeyd olunur ki, müəllim hazırlığı proqramlarında orta məktəb səviyyəsində çoxdilli şagirdlərlə işləyə bilmək üçün xüsusi hazırlıq bloklarına ehtiyac vardır.

Eyni zamanda, ana dillərin xarici dilin öyrənilməsində oynadığı rol da bu kontekstdə xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Dil transferi, mənimsəmə prosesində ana dilin təsiri və bu istiqamətdə gələcək tədqiqat ehtiyacları müvafiq elmi ədəbiyyatda ayrıca vurğulanır.

Beləliklə, çoxdilli siniflərdə ingilis dili tədrisi üzrə uğurlu təcrübə üçün təkcə metodoloji çeviklik kifayət deyil; burada müəllimlərin pedaqoji empatiya, inkluziyaya yönəlmiş yanaşma, adaptiv öyrənmə strategiyaları və innovativ texnologiyalardan istifadə bacarığı həlledici rol oynayır. Bu kontekstdə müəllim hazırlığı proqramlarında çoxdilli və mədəni müxtəlifliklə işləməyə yönəlik komponentlərin artırılması, həmçinin təcrübə əsaslı metodoloji təlimlərin təşviq edilməsi vacibdir.

Problemin aktuallığı. Qloballaşma prosesinin sürətlənməsi, transsərhəd əməkdaşlıq və beynəlxalq miqrasiyanın artması nəticəsində təhsil sistemlərində çoxdillilik və mədəni müxtəliflik artıq normaya çevrilmişdir. Belə şəraitdə ingilis dili yalnız kommunikasiya vasitəsi deyil, həm də sosial inteqrasiya, akademik uğur və əmək bazarına çıxış üçün əsas alət kimi çıxış edir. Müasir sinif otaqlarında şagirdlərin fərqli dil və mədəniyyət fonndan gəlməsi, müəllimlərin pedaqoji fəaliyyətini daha da mürəkkəbləşdirir və ənənəvi tədris modellərinin səmərəliliyini sual altına alır. Bu səbəbdən, çoxdilli təhsil mühitlərində ingilis dili tədrisinin metodoloji əsaslarının yenidən nəzərdən keçirilməsi və yeni strategiyaların tətbiqi zəruri məsələ kimi aktuallaşır.

Problemin elmi yeniliyi çoxdilli siniflərdə ingilis dili tədrisinin effektivliyini artırmaq məqsədilə fərqləndirilmiş tədris, kommunikativ metodika, kod dəyişdirmə, rəqəmsal texnologiyalar və mədəniyyətlərarası pedaqogika arasında qarşılıqlı əlaqənin qurulmasındadır. Ənənəvi metodlarla yanaşı, pilləli öyrənmə və sosial-emosional dəstək əsasında yeni pedaqoji model təklif olunur. Kod dəyişdirmənin kommunikativlə yanaşı pedaqoji və şəxsiyyətyönlü funksiyaları da araşdırılaraq yeni konseptual yanaşma irəli sürülür.

Problemin praktik əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, təqdim olunan metod və strategiyalar real sinif şəraitində istifadə oluna biləcək pedaqoji alətlər kimi təklif olunur. Adaptiv metodologiyalar müəllimlərə müxtəlif dil səviyyələrində şagirdlərlə səmərəli işləmək imkanı yaradır. Təklif olunan modellər müəllim hazırlığı proqramlarına daxil edilərək çoxdilli tədris mühitinə adaptasiyanı asanlaşdırır və şagirdlərin sosial inteqrasiyası ilə akademik nailiyyətlərinə müsbət təsir göstərir.

Ədəbiyyat

1. Creese, A., & Blackledge, A. Translanguaging in the bilingual classroom: A pedagogy for learning and teaching? *The Modern Language Journal*, 94(1), 2010, 103–115. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4781.2009.00986.x>
2. Fakhurriana, R., Nisa, A., & Noni, N. The perceptions of using Duolingo application in learning English for student's vocabulary mastery. *BATARA DIDI: English Language Journal*, 2024, № 3. Pp. 45-54.

3. Gay, G. Culturally responsive teaching: Theory, research, and practice (2nd ed.), 2010, pp. 21-45. Teachers College Press.
4. Jankova Alagjovska, N. Teaching English in a multicultural classroom. [PDF], 2018, p. 62.
5. Johnson, D. W., & Johnson, R. T. Learning together and alone: Cooperative, competitive, and individualistic learning (5th ed.), 1999, pp. 67-89. Allyn and Bacon.
6. Lim, T. M., & Yunus, M. M. Teachers' perception towards the use of Quizizz in the teaching and learning of English: A systematic review. Sustainability, 2021.
7. Littlewood, W. The task-based approach: Some questions and suggestions. ELT Journal. 2004, № 58. pp. 319-326.
8. Omeri, A. Teaching a foreign language in a multicultural context. [PDF], 2014.
9. Ramzan, M., Bibi, R., & Khunsa, N. Unraveling the link between social media usage and academic achievement among ESL learners: A quantitative analysis. Global Education Studies Review, VIII, 2023, pp. 407-421.
10. Robles Garrote P. Second language learning in a multilingual classroom: Didactic interaction development. 2014
11. Stockwell, G. Using mobile phones for vocabulary activities: Examining the effect of the platform. Language Learning & Technology, 14(2), 2012, pp. 95-110.
12. Tomlinson, C. A. The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners (2nd ed.), 2014, pp. 1-26. ASCD.
13. Tomlinson, C. A., & Jarvis, J. M. Differentiation: Making curriculum work for all students through responsive planning & instruction. In Systems and models for developing programs for the gifted and talented, 2023, pp. 599-628. Routledge.
14. Tuimebayeva, G., Shagrayeva, B., Kerimbayeva, K., Shertayeva, N., Bitemirova, A., & Abdurazova, P. Developing multilingual competence in future educators: Approaches, challenges, and best practices. Open Education Studies. 2024, № 6. article 0020. Available from: degruyter.com
15. Vadivel, B., Alam, S., Nikpoo, I., & Ajanil, B. The impact of low socioeconomic background on a child's educational achievements. Educational Research International, 2023 (1), 2023, article 6565088.
16. Vdovina, E., & Khalyapina, L. Issues of training multilingual professionals in higher education. In International Conference on Professional Culture of Specialists of the Future, 2022, pp. 346-358. Cham: Springer International Publishing.

Redaksiyaya daxil olub: 04.07.2025